

Balogh Jenő élete és munkássága

2. rész

Fabulya Zoltánné Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Művészeti Intézet, Rajz – Művészettörténet Tanszék

Az 1965. után következő tíz év Balogh Jenő életének talán legmozgalmasabb időszaka volt. Széleskörű szakmai és közéleti tevékenységének területei hol egymással párhuzamosan, hol egymással összefüggésben vagy egymásba kapcsolódva zajlottak. Ebben a részben Balogh Jenő munkásságának ezt a szakaszát mutatom be.

Posztgraduális tanárképzés

1965. A középiskolai rajztanárképzés újraindításával a rajztanárképzés „ügye” még koránt sem rendeződött véglegesen. Szükséges volt a már általános iskolai rajztanári diplomával rendelkezők számára egy posztgraduális képzés keretében lehetőséget adni a középiskolai rajztanári diploma megszerzésére. Ezt a művelődésügyi miniszter 128/1965. (M. K. 9.) MM. számú utasítása tette lehetővé, mely szerint: „A Képzőművészeti Főiskolán 3 éves levelező oktatás keretében sikeres államvizsgával művészi rajz, szerkesztő- és ábrázoló geometria valamint művészettörténet oktatására jogosító középiskolai rajztanári oklevelet szerezhetnek azok: akik pedagógus munkakört töltenek be, általános iskolai rajztanári oklevéllel rendelkeznek, vagy a Képzőművészeti Főiskolán illetve az Iparművészeti Főiskolán legalább négy félévet végeztek, a felvételnél 45. életévüket még nem töltötték be, alakrajzból kiemelkedő képességeket tanúsítanak.” (Művelődésügyi Közlöny, 1965, 9. évf, 9. sz. 167. old.). Az utasítás értelmében az 1966-os tanévtől kezdődően elindulhatott a Magyar Képzőművészeti Főiskola Rendkívüli Rajztanárképző Tagozata, amelynek módszertan ta-

nára Balogh Jenő volt. A rendkívüli tagozat működése alatt megközelítőleg 300 fő szerzett így középiskolai rajztanár (művésztanár) diplomát (Balogh 1995. 60. old.), köztük ma elismert művészek is.

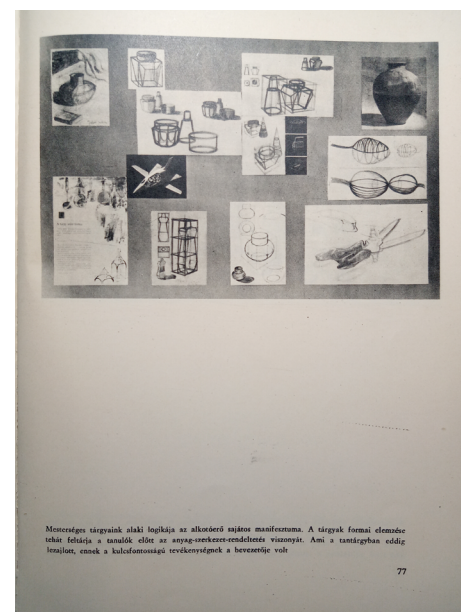
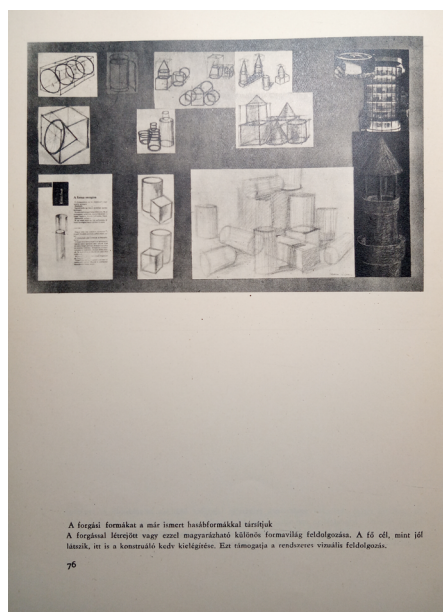
1967 - Az ankétok éve

1967-től Balogh Jenő figyelme a vizuális nevelés és a vizuális nevelés interdiszciplináris jellegének tudatosítása felé fordult.

A Művészeti Szakszervezetek Szövetsége által működtetett Fészek Klubban, a Magyar Képzőművészeti Főiskola pedagógiai tanszékének szervezésében, „*Új utak a vizuális nevelésben*” címmel ankétot rendezett, amelynek témája a vizualitás és a különféle tudományterületek kapcsolata volt. Az eseményről, *Egy kavics negyven alakja* címmel a Magyar Nemzet tudósított. A tanácskozáson az oktatáspolitikai,

1. kép: A Vizuális nevelés, korszerű pedagógia című kiadvány borítója.

2. kép: Lapok a Vizuális nevelés korszerű pedagógia c. kiadványból 76-77. oldal.

a rajztanítás és a különféle tudományterületek képviselői vettek részt, többek között Lugossy Jenő az akkori művelődésügyi miniszter-helyettes, Szarka József az Országos Pedagógiai Intézet akkori főigazgatója és Halász László pszichológus. A rajztanítás részéről Balogh Jenőn kívül többek között Xantus Gyula és Székácsné Vida Mária is jelen voltak. (Heimann 1967a, 11. old.) A legfontosabb előadások szövegét a *Vizuális nevelés, korszerű pedagógia* című kiadványban (1., 2. kép) tették közzé. (Balogh, 1967). Az új szellemű gimnáziumi rajzoktatás eredményeinek bemutatására pedig, a Fészek Klub termeiben, egy tanulói munkákból rendezett módszertani kiállítás kísérte az eseményt. (Heimann 1967a, 11. old.)

Kevésbé ismert, hogy 1967. november 23-24-én volt egy másik ankét is a Fészekben, ekkor a Képzőművészek Szövetsége rendezésében, amelyben Balogh Jenő a szövetség elnökségi tagjaként biztosan közreműködött. A meghívottak között a filmgyártás, a TV, a Diafilmgyártó Vállalat, a Képcsarnok, a TIT, és a sajtó képviselői is szerepeltek. Az ankét célja az volt, hogy „szervezettebbé, hatékonyabbá tegyék a vizuális tömegnevelést, amelyet nagyban fog segíteni a Magyar Képzőművészek Szövetsége kötelekében megalakítandó „esztétikai nevelési-szakosztály”. (Népszabadság, 1967, 7. old.) A Magyar Nemzet „Tanácskozás a látáskultúráról” címmel számolt be a rendezvényről, ahol Balogh Jenő a bevezető előadásában a vizuális nevelés személyiségalkító szerepéről szólt. (Heimann, 1967b, 5. old.) A Magyar Nemzet újságírója a továbbiakban is tudósított az eseményekről, többek között arról, hogy „a tanácskozáson világosan kiderült a vizuális nevelésben szerepet játszó különböző intézmények együttműködésének hiánya is. A tanulságok alapján hozott javaslatok egyike tehát az eddiginél szorosabb kooperációra szólítja fel a pedagógiát, a népművelést és a képzőművészet szakembereit.” (Heimann 1967c, 4. old.) Sajnos, az ankétról – jelenlegi ismereteim szerint - nem

tettek közzé semmilyen összefoglaló dokumentumot, így nem tudható pontosan milyen előadások hangzottak el és milyen javaslatok születtek a tanácskozáson. Azonban voltak, akik számon tartották az itt kimondottakat: 1971-ben, szintén a Magyar Nemzet újságírója számolt be arról, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság Vizuális Nevelési Szakosztályának tagjai hiányolják a Képzőművészek Szövetsége által rendezett ankét határozataiban javasolt szakmai együttműködést. Ennek kapcsán a riporter interjút készített Tamás Ervinnel, a Képzőművészek Szövetségének Vizuális és Propaganda Bizottságának akkori vezetőjével, az együttműködés elmaradásának okairól. Tamás Ervin magyarázata szerint a „pedagógusokat lefoglalta az V. Nevelési Kongresszus, és a Képzőművészek Szövetségének vezetőit lefoglalták a szövetség gondjai, ezért nem valósult meg a közös munka. (Fekete, 1971, 4. old.) A cikk érintőlegesen említett néhányat a javaslatok közül is: „A vizuális megismerés és kifejezés pedagógiája – főleg ismeretelméleti, lélektani és metodikai vonatkozásban – fundamentális jelentőségű. Rendszeres kutatásához több segítséget kell nyújtani a Magyar Képzőművészeti Főiskola pedagógiai tanszékének és a vele munkaszerződéses formában együttműködő Országos Pedagógiai Intézet Vizuális nevelési Tanszékének. Javasoljuk a két tanszék közös kutatótémáinak felvételét az MTA központi témái közé, valamint az Akadémia Pszichológiai Intézetének témái közé. Javasoljuk továbbá, hogy a vizuális nevelés pedagógiáját, amely eredményesen kiegészítheti az oktatás és nevelés elméletét, vegyék az MTA aspirantúra-témái közé, illetve tegyék a Képzőművészeti Főiskola pedagógiai tanszékét aspiránsképző helyé.” (Fekete, 1971, 4. old.) Sajnos a szerző nem közli a javaslatok forrását.

A Magyar Pedagógiai Társaságban

1967-ben a Pedagógusok Szakszervezetének kezdeményezésére és patronálásával, két évtizedes szünet után, ismét megalakult

a Magyar Pedagógiai Társaság. Szakosztályainak sora 1968-ban a Vizuális Nevelési Szakosztállyal bővült, amelynek elnöke az 1987-es lemondásáig Balogh Jenő volt.

A szakosztály egyik célja, ahogy az az MPT 2. sz. tájékoztatójában (3. kép) olvasható, „a társadalmi formájú, a személyes felelősség és önkéntes vállalás elveire épülő szakosztályi életforma megteremtése” volt, azért, hogy „a vizuális nevelés tantárgyainak elszigeteltsége megszűnjön”, és amelyhez a „szűkebb szakma szemléletét tanácsos pedagógiailag kitágítani”. (Kiss, 1969, 26-28. old.). Mindezeket a Fészek Művészklubban, a minden hónap első szerdáján tartott klubestek kötetlen szakmai beszélgetéseivel valósították meg. A különféle témák feldolgozásához gyakran hívtak meg szakértő előadókat is. Ilyen klubesti téma volt például A műszaki oktatás követelményei a vizuális neveléssel szemben (Fészek 1970. 01. 07.) vagy a komplex képzőművészeti szakkörök munkája, Rétfalvi Sándor szobrászművész előadásával egybekötve. (Fészek 1968. 12. 04.) A szakosztály nagytanácskozásait többnyire a fővároson kívülre, valamilyen külső helyszínen szervezték (Csőregh, 1976, 88-89. old.). 1971. után pedig egy állandósuló helyszínen, a Szentendréről

3. kép: Kiss Árpád (1969. szerk): A Magyar Pedagógiai Társaság 2. tájékoztatója. MPT, Budapest

autóbuszal is jól megközelíthető kedvelt kirándulóhelyen, a Lajosforrás melletti Ságvári Endre Turistaházban (4. kép) rendszeresítették az augusztus végi 2-3 napos, ügynevezett *peripatetikus tanácskozásokat*. (Csőregh, 1982, 92. old.)

Az Magyar Pedagógiai Társaság alakuló közgyűlésén határozatba foglalták, hogy a Pedagógusok Szakszervezetével, a Művelődésügyi Minisztériummal, a Honvédelmi Minisztériummal, a Munkaügyi Minisztériummal, a Magyar Tudományos Akadémiával, a Kommunista Ifjúsági Szövetséggel és a Magyar Nők Országos Tanácsával, valamint a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségével közösen meghirdetik az Ötödik Nevelésügyi Kongresszust. (Kiss, 1971, II. 309. old.)

Ebből következett a Vizuális Nevelési Szakosztály másik célja: a vitadélutánokon (Schelken, 1970. 6. old) és a különféle szakmai rendezvényeken összegyűjtött vélemények, tapasztalatok és problémák megbeszélésével az V. Nevelésügyi Kongresszusra való felkészülés. (Kiss, 1969, 26-28. old) Többek között ezt a célt is szolgálhatta például a Magyar Pedagógiai Társaság Hajdú-Bihar megyei tagozatának

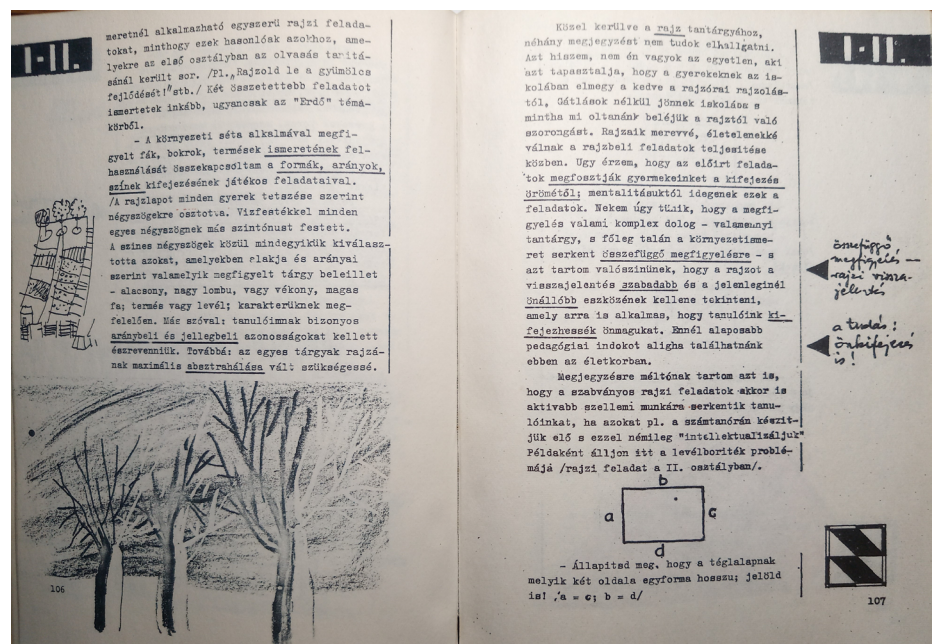
4. kép: Lajosforrás turistaközpont, Ságvári Endre Turistaház. Szentendre, 1970. Fortepan 110626/ Bauer Sándor

közreműködésével 1969-ben Tégláson rendezett továbbképzés jellegű tanácskozás is, ahol a megye vezető pedagógusai és szakfelügyelői tizenegy szekcióban vitatták meg a vizualitás szerepét a pedagógiában. A tanácskozáson a vizualitással való kapcsolatot boncolgatták az alsó tagozat, az irodalom, történelem, biológia, matematika, kémia, mezőgazdasági gyakorlat, valamint a testnevelés tárgyak vonatkozá-

sában. A tanácskozás előadásait és a szekcióülések összefoglalóit a Magyar Pedagógiai Társaság, Balogh Jenő szerkesztésében, könyvformában közzétette (5. kép) *A vizualitás szerepe a pedagógiában* címmel. (Balogh, 1969a) Sajnos a könyv nem tartalmaz a kiadón és a szerkesztőn kívül semmilyen kiadási információt, ezért a tanácskozás évét tekintettem a kiadási évnek. A könyvlapok az írógéppel írt kézira-

5. kép: A vizualitás szerepe a tanításban c. könyv borítója

6. kép: A vizualitás szerepe a tanításban. 106-107. oldal

tok jegyeit viselik magukon, mégis tipografált kiadványról van szó, amelyben a margóinformációk és jelek alkalmazása Balogh Jenő tipográfiai stílusát idézik, (6. kép) így vélhetően ő volt a könyv tipográfusa is. A kiadvány utánnomását sokan kérték, de ez forráshiány miatt sosem valósult meg.

1970. Az V. Nevelésügy Kongresszus

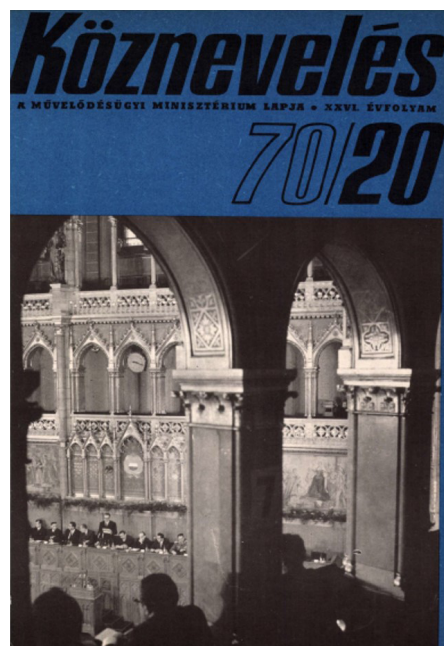
Az V. Nevelésügy Kongresszus feladata a nevelésügyben elért eredmények áttekintése, a hiányosságok feltárása, valamint harminc éves távlatban a további teendők kijelölése, azaz egyfajta „jövő iskolája” vízió felvázolása volt. A két éves előkészítő munkálatok 1968. június 06-án, a Szervezőbizottság megalakulásával indultak (Rehák, 1968, 484-486. old). A Szervezőbizottság meghatározta a kongresszus témáit, és azok feldolgozásra öt témabizottságot jelölt ki, ahol elkészítették a kongresszus „téziseit”. Ezek a témák leírását, a témában eddig elért eredményeket, a megoldásra váró problémákat, valamint a megoldási javaslatokat tartalmazták. A téziseket a kongresszus alkalmi kiadványában, a Kongresszusi Híradóban tették közzé, és a meghirdető szervezeteknek, valamint az ország minden általános- és középiskolájának megküldték vitára. A vitákról készült jegyzőkönyvek a Kongresszusi Iroda közvetítésével eljutottak a témabizottságokhoz, ahol a jegyzőkönyvek alapján kiegészítették, átdolgozták a téziseket. Az átdolgozott téziseket bocsájtották aztán a három napos gyűlés elé megvitatásra. (Kiss, 1971, II. 312-313. old.).

Balogh Jenő Tézisekkel kapcsolatos gondolatait a Rajztanítás című folyóiratból ismerhetjük meg. (Balogh, 1969b, 1-7. old.) Cikkében kifejtette, hogy a tézisekben hangsúlyoztatott, az oktatás-nevelés elvi és elméleti háttérül szolgáló tudomány-technika-művészet egységéből a feladatmeghatározásokban illetve a gyakorlati megvalósításra tett megoldási javaslatokban a művészet már alig jelenik meg. Ez sze-

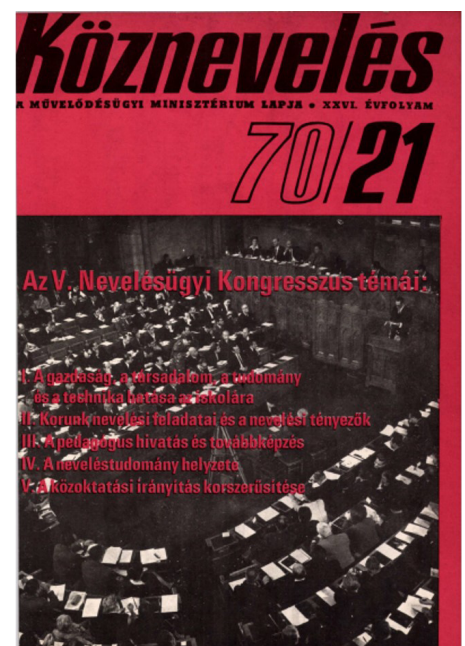
rinte arra mutat, hogy „a művészeti nevelés perében pálcát akarnak törni: a népművelési intézmények iskolán kívüli tevékenységére bízják. Nem hobbykról van szó” – írta -, „hanem a kultúra szerves részéről, amelynek fakultatívvá tétele csak hamis ítéletből származó terv lehet” (Balogh, 1969b, 5. old.). Kritikájában rávilágított arra is, hogy a „neveléstudományunk még nem helyezte el a rendszerében a művészeti tárgyakat (különösképp a vizuális nevelést, amely ráadásul komplexebb, semhogy csak a művészeti tárgyakhoz lenne sorolható).” Megemlítette, hogy „szakterületünk elszigetelt”, hogy „a kutatómunka egyes elszánt és kitartó személyek önkéntesen vállalt és jeltelenül végzett feladata”, és, hogy „nem állnak rendelkezésre anyagi és erkölcsi erők nem csak a kutatáshoz, hanem a kutatási eredmények publikálásához sem”. Kiemelte, hogy „nem csak a művészeti nevelés, hanem – tárgabban véve – a vizuális nevelés, a vizuális pedagógia tarthat elsősorban számat arra, hogy a neveléstudomány és gyakorlat ráfigyeljen.” (Balogh, 1969b. 7. old).

A hatszáz kongresszusi küldött az Országház kongresszusi termében 1970. szeptember 28-án kezdte meg tanácskozásait. (7-8. kép)

Balogh Jenő a Gazdasági-társadalmi és tudományos-technikai fejlődésnek az iskolai nevelésre és oktatásra kiható fő tényezői elnevezésű szekcióban, a következő módon szövelt hozzá a tézisek vitájához: „A témabizottság emelkedetten racionális jelentése is azt érezteti az olvasóval, hogy az iskolának az ember egész életére, alakuló személyiségének minden oldalára hatni kell, sőt, ezt a tételt a szerkesztők ünnepélyesen deklarálják is.” (Kiss, 1971, II. 31. old.) Ám „a tézisek a művészeti nevelésre az órán és iskolán kívüli időt javasolják. Pedagógiai szempontból azonban élesen meg kell különböztetni, mi az, ami a korszerű általános műveltséghez szervesen hozzátartozik, és mi az, ami a szabad idő differenciált felhasználásának feltétele, hozzátéve, hogy az utóbbi kialakulása az előbbitől függ, ott alapozódik.” A vizuális nevelés kapcsán pedig elmondta, hogy az „még a művészeti neveléshez képest is hátrányosabb helyzetben van”, majd folytatta azzal, hogy „a vizualitás körül sok a hagyományos félreértés. Mihelyt azonban valaki belátja, hogy a látás nem fényképezés, hanem értelmezés (...) amely „a magasabb absztrakciók képzésére is kihat, már nem tud a probléma mellett elmenni. A vizualitás mellőzése a tanításban

7-8. kép: A Köznevelés c. folyóirat címlapjai. Köznevelés 26. 20-21. sz.

7-8. kép: A Köznevelés c. folyóirat címlapjai. Köznevelés 26. 20-21. sz.

nem az egyetlen, de az egyik legbiztosabb út ahhoz a verbalizmushoz, amely intellektuálisnak tünteti fel a megalapozatlan tudást". (Kiss, 1971, II. 32-33. old.).

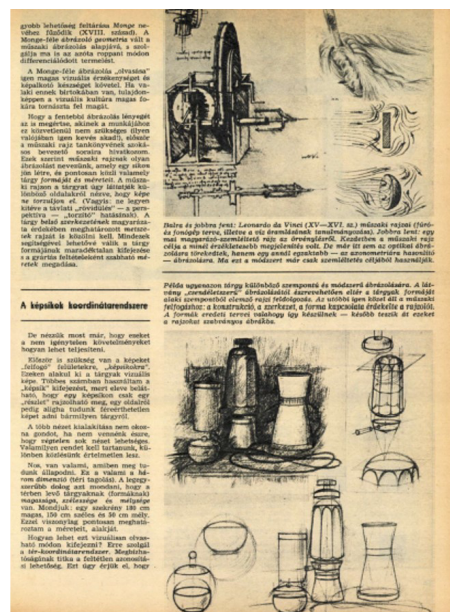
Azt, hogy ezek a szavak milyen háttérrel voltak a szekcióülés résztvevőire nem tudjuk, mert a Konferenciakötetben csak a diszkrét „taps” szóval jelezték a hozzászólás végét, egyébről nem tájékoztattak. Balogh Jenő erről így írt: „A betérésztést a szekcióülés résztvevői megértéssel, aktivitással fogadták. Az üléselelnök azonban kifogást emelt a „vizuális nevelés” fogalmának rendezetlensége és extremitása miatt.” (Balogh, 1990, 47. old.) Tehát feltételezhetjük, hogy volt olyan vita a témában, amelyet a konferenciakötet nem mutatott be. Azonban a kiadvány vonatkozó részeiből kiolvasható, hogy Balogh Jenő módosító javaslatainak szövegét a megbeszélésen egyszerűsítették. Például: Balogh Jenő a betérésztésében a következőt írta: „A művészetek kultúránk szerves részei: a tudományos-technikai forradalomban is pótolhatatlan nevelő erők, amelyeknek jelentősége nem csökken. A művészeti nevelés, amelyen elsősorban a szemléleti, érzelmi nevelést értjük, része a korszerű, általános műveltségnek. Megalapozása a művészetek tekintetében iskolai feladat. A szakközépiskolákban és az

9. kép: Erdy-Grúz Tibor, a szekció vezetője. Forrás: Kiss Árpád (szerk. 1971): Ötödik Nevelésügyi Kongresszus. Budapest, 1970. szeptember 28-30. I. Kötet. 35. old.

ipari tanulóintézetekben helyet kell biztosítani a művészeti nevelésnek. Az általános iskolákban és gimnáziumokban a művészeti tárgyak arányainak javítása és ésszerű összehangolása ajánlható.” (Kiss, 1971, II. 50. old.). Az elnök, Erdy-Grúz Tibor (9. kép), talán soknak tartva a szöveget, megkérdezte: „nem volna-e elég az első mondat?” (Kiss, 1971, II. 50. old.). Végül a szövegrész ekképpen került be a jegyzőkönyvbe: „A művészetek kultúránk szerves részei: a tudományos-technikai forradalomban is pótolhatatlan nevelő erők, amelyeknek jelentősége nem csökken.

A művészeti nevelés része a korszerű általános műveltségnek, a megalapozása a művészetek tekintetében is iskolai feladat.” (Kiss, 1971, II. 50. old.). A konferencia összefoglalását tartalmazó Ajánlásokban az egész problémakör a következő módon jelent meg: „több területen szükség van (...) intézkedésekre, ilyenek az alábbiak: (...) a művészeti nevelés kiterjesztése” (Kiss, 1971, II. 299. old.). Balogh Jenő erről ezt írta: Az Ajánlásokban a problémakör a hagyományos és máig sem tisztázott „művészeti nevelés” címszó alatt, meghatározatlan és semmire sem kötelező formában került be. (Balogh, 1990, 47. old.)

10. kép: Kongresszus. Ifjú Kommunista, 16. évfolyam, 6. szám 62-63. old.

Népművelés - Ismeretterjesztés a sajtóban
A Fészek Klubban rendezett ankét együttműködést szorgalmazó javaslatának eredménytelensége és az V. Nevelésügyi Kongresszus szakmánk számára sikertelen voltan nem tántorította el Balogh Jenőt a művészeti nevelés és a vizuális nevelés fontosságának tudatosításától. Más lehetőségeket keresett és talált, elsősorban a népművelés és ismeretterjesztés területén.

1972-ben a KISZ Központi Bizottságának elméleti, ifjúságpolitikai folyóiratában az Ifjú kommunista című lapban, „A vizuális kultúra világa”

11. kép: A Művészetre nevelés a családban borítója

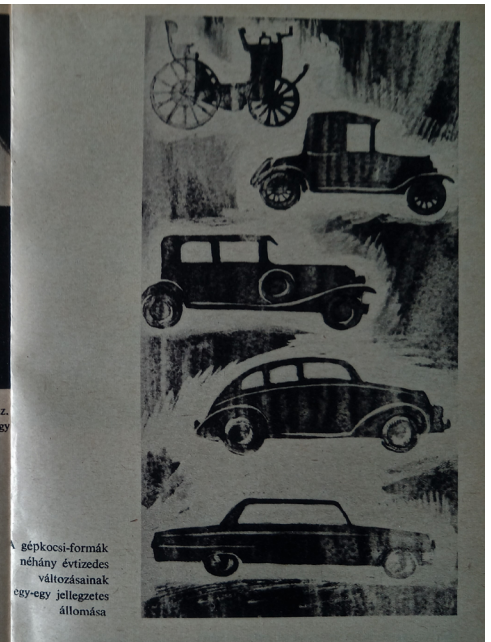
összefoglaló címmel kilenc részes ismeretterjesztő cikksorozatot jelentetett meg. (10. kép) A cikkek a következő témákat dolgozták fel: A vizuális kultúráról általában. A kép, mint közlésforma. A látható formák műhelyei. A vizuális kép és az ember termelőtevékenysége. A képzőművészet elvonatkoztatási rendszere. A művészi tér és a művészi alak. A művészet – anyagformálás. A vizuális jelképek rendszere. A művészi kompozíció. (Balogh, 1972, 3-12. sz.)

Papír és olló kell csak ehhez az érdekes és kimeríthetetlen formatervező játékhöz. (Be- és átvágások, csavarások, átfordítások stb. Rögzítés gombostűvel vagy ragasztóval.)

12. kép: A Művészetre nevelés a családban. 62-63. old

Nem csak a fiatal munkásokat, hanem a szülőket is megszólította. Többedmagával úgy gondolta, hogy a művészeti nevelést is korán kell elkezdni, de ezt a szülőknek még senki nem magyarázta el. Ezért született meg a Képzőművészeti nevelés a családban című könyv, amelyben Balogh Jenő a *Művészetre nevelés a családban* címmel, közérthető formában írt a gyermek érzékszerveinek fejlődéséről, a fejlesztés lehetőségeiről, és játékos feladatokat is bemutatott az otthoni tevékenységekhez. (11, 12. kép)

gépkeszi-formák néhány évtizedes változásainak egy-egy jellegzetes állomása

A látás hatalma

Balogh Jenő a televízió kínálta lehetőségeket is felhasználta. A Magyar Televízió 1-es csatornája, Pásztor János rendezésében 1975-ben indította útjára azt a 21 részes, részenként húsz perces, összesen 460 perc játékidőt kitevő népszerű tudományos filmsorozatot A látás hatalma címmel, amelynek írója, műsorvezetője és illusztrátora is Balogh Jenő volt. (Balogh, 1990, 196. old) A műsor tíz héten át szombat és vasárnap délután került adásba. A sorozat első darabját

13. kép. Balogh Jenő a sorozat írója-vezetője és Pásztor János rendező. Rádió és televízió újság. 1975. 20. évf. 5. sz. 2. oldal

1975. február 8-án vetítették, a címe: Mit ad a látás? (Ivanics, 1975. 2. old)

„Jelentős ez a vállalkozás, mert ilyenfajta átfogó próbálkozás még a hazai, de a külföldi képernyőkön sem jelentkezett”, írta Koncsol Judit, a Magyar Televízió akkori műsor-szerkesztője, a sorozathoz készült Balogh Jenő illusztrációkat tartalmazó mappa előszavában. (Balogh, 1975). A sorozatot módszertani cikkek is kísérték. Például a Magyar Úttörők Szövetségének központi lapjában, a Pajtásban, (14. kép) az egyes adásokhoz Balogh Jenő magyarázatokat írt úgy, hogy játékos feladatokat is adott a gyerekeknek. (Pajtás, 1975, 14-15. old.)

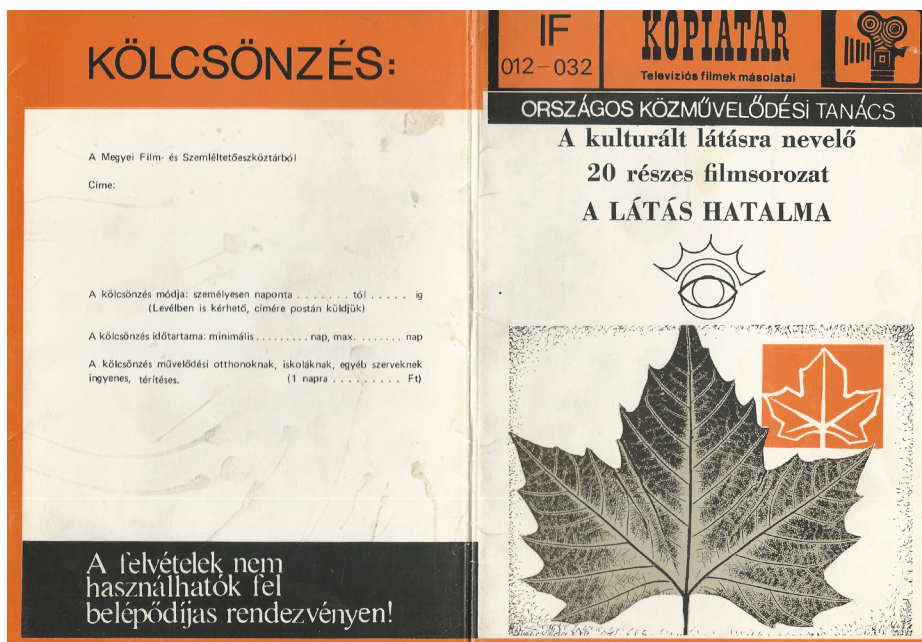
14. kép: Pajtás, 1975. 30. évf. 6. sz. 14-15. old.

A sorozat csakhamar igen népszerűvé vált, az Iskolatelevízió még az 1980-as években is műsoron tartotta. De a hétköznapi emberek is szívesen nézték, mert „benné példásan fordított hátat Balogh professzor mindenféle szakbarbár elvontságnak, ködösítésnek” - írta Valkó Mihály a Társadalmi Szemlében. „Közérthetően (...) vezette el nézőit a törvényszerűségek felismeréséhez (...) Csak sajnálni tudom, hogy ezért az „alapfokú” népszerűsítő sorozatért a professzor (saját bevallása szerint) utólag akkora

orrot kapott a szakmától, hogy akár Cyranót is eljátszhatta volna vele nyugodtan. Ami azt mutatja, hogy a képzőművészetnek, tágabban véve a vizuális kultúrának a televíziós népszerűsítése talán nem eléggé rangos feladat a szakma berkeiben”. (Valkó, 1978, 79. old.) Sajnos nem tudjuk, milyen kifogásai voltak a művészeknek a sorozattal kapcsolatban, a sorozat azonban elnyerte a Magyar Televízió Nívódíját. (Rádió és televízió újság, 1975b, 9. old.)

Figyelemre méltó a sorozat utóélete is: Az iskolai oktatásban és a közművelődésben egyaránt hasznosítható rádió-hangfelvételek és televíziófilmek sokszorosításáról, valamint a megyei film- és szemléltetőeszköz-tárakhoz való eljuttatásáról az Országos Közművelődési Tanács elnöksége 1977-es határozata intézkedett. (Kormos, 1977. 16. old.) Munkabizottságok alakultak a Kulturális Minisztérium, az Országos Pedagógiai Intézet, a Népművelési Intézet, a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság, a Rádió, a Televízió, a MOKÉP, a Hanglemezgyártó Vállalat és az egyes területeken jártas pedagógusok részvételével a megfelelő filmek, hangfelvételeket kiválogatására. Így alakult ki a Kópiatár, amely a filmekhez és hangfelvételekhez tartozó módszertani ismertetőket is tartalmazta. A felvételeket sokszorosították és a megyei film- és szemléltetőeszköz-tárakhoz kiküldték, ahonnan térítési díj nélkül lehetett azokat kölcsönözni. A sokszorosítás költségeit az Országos Közművelődési Tanács, a Kulturális Minisztérium és az Oktatási Minisztérium által megteremtett Közművelődési Alapból finanszírozták. (Schiffer, 1980, 36. old.) A vizuális neveléshez elsőként a Magyar naiv művészek és A látás hatalma című

15. kép. Országos Közművelődési Tanács Kópiatára: A látás hatalma. Forrás: Dobrik István, Miskolci Herman Ottó Múzeum

sorozatok sokszorosítása készült el. (Kormos, 1977. 16. old.) Végső soron így valósult meg az 1967. november 23-24-i Fészek Klubos ankét szakmai együttműködést szorgalmazó javaslata, amelynek megvalósítása iránt, mint látható, a képzőművészet oldaláról nem mutatkozott érdeklődés.

Rádióvízió - Idők tanúi: a művészetek

Balogh Jenő kihasználta a rádió kínálta lehetőséget is. A Magyar Rádióban 1976-tól művészettörténeti - műelemző sorozatot indított, Idők tanúi: a művészetek címmel, az Iskolarádió égisze alatt. Az Iskolarádió rovatvezetője az 1976-77-es tanévre vonatkozó tervekről így tájékoztatta az olvasókat: „A középiskolásoknak készült Művészettörténet kétszeresen új vállalkozás. Egyfelől kísérlet a történelem, irodalom és a művészeti tárgyak koncentrációjára, másfelől kísérlet, mint rádiós műfaj – ugyanis a műsorhoz diaképeket is szerkesztünk és így lesz belőle rádióvízió. (Havril, 1976, 6. old) Dr. Balogh György, aki gyerekként a műsorok egyik szereplője volt, a következőt mondta Balogh Jenő, adásokat előkészítő munkamódszeréről: „Balogh Mester főiskolai dolgozószobájában vagy a szemközti, patinás Lukács cukrászdában ültünk össze megbeszélésre. Ott nagyjából áttekinítettük a következő adás anyagát, megnéztük (...) a szóba kerülő műveket. (...) Így alakítottuk ki egyéni véleményünket, s ennek alapján a stúdióban rövid, kötetlen beszélgetést folytattunk. Megkíséreltünk a Mester kérdéseire válaszolni, illetve mi is visszakérdeztünk. Véleményeink különbözősége táplálta az adás élő jellegét.” (Dr. Balogh, 1990, 70. old.) A műsorokhoz készült 85 diából álló diásort ma a Virtuális Diamúzeum őrzi.

Balogh Jenő kibővítette a hagyományos rajztanítás fogalmát, és szakterületünk legfontosabb tevékenységeként a vizuális nevelést határozta meg, amely magában foglalja a művészeti nevelést is. Bevezette az addig elszigetelt

rajztanárokat a Magyar Pedagógiai Társaságba a Vizuális nevelési Szakosztály megalapításával, és hagyományteremtő, öntevékeny, összetartó közösséggé kovácsolta őket. Az oktatáspolitikai és a neveléstudomány irányába megkísérelte tantárgyunk fontosságának felismertetését. Kezdeményezte a különféle, a vizuális nevelésben szerepet játszó intézmények együttműködését, és népművelő, ismeretterjesztő tevékenységével közelebb hozta a vizualitást és a művészeteket a köznapi emberhez.

Az 1970-es évek közepétől azonban olyan társadalmi, kulturális és politikai változások indultak el, amelyek hatással voltak az oktatásra mind tartalmában, mind eszközeiben, mind pedig módszereiben. Balogh Jenő munkásságát bemutató cikkem harmadik, befejező részében azt mutatom be, hogyan próbált megküzdeni élete befejező szakaszában ezekkel a változásokkal.

Hivatkozások

Balogh Jenő (1990): *A vizuális ítélet lélektani, pedagógiai, módszertani megközelítésben*. Akadémia Kiadó, Budapest. ISBN: 963 05 5593 X

Balogh Jenő (szerk. 1976a): *Idők tanúi, a művészetek*. Diasor a Rádióvízió adásaihoz. Országos Oktatástechnikai Központ, Budapest - Veszprém, 86 Leica kocka, színes. Virtuális Diamúzeum.

<http://dia.osaarchivum.org/public/index.php?fs=3090&search=2&page=5> (Utolsó letöltés. 2021. 02. 06.)

Balogh Jenő (1976b): Képzőművészeti nevelés a családban. In: Varga Balázs, Balogh Jenő, Nemeskürty István, Szabó Helga (1976): *Művészetre nevelés a családban*. Magyar Nők Országos Tanácsa, Kossuth Könyvkiadó, Budapest. ISBN: 963 09 0732 1, 153 – 207. old.

Balogh Jenő (1975): *A látás hatalma. A Magyar Televízió műsora*. Színes illusztrációkat tartalmazó papírmappa. Magyar Televízió, Budapest, ISBN nélkül

Balogh Jenő (1972): A vizuális kultúráról. *Ifjú Kommunista*, 16. 3. sz. 62-64. o.

Balogh Jenő (1972): A kép, mint közlésforma. *Ifjú Kommunista*, 16. 4. sz. 57-61. o.

Balogh Jenő (1972): A látható formák műhelyei. *Ifjú Kommunista*, 16. 5. sz. 63-65. o.

Balogh Jenő (1972): A vizuális kép és az ember termelőtevékenysége. *Ifjú Kommunista*, 16. 6. sz. 62-65. o.

Balogh Jenő (1972): A képzőművészet elvonatkoztatási rendszere. *Ifjú Kommunista*, 16. 7. sz. 63-65. o.

Balogh Jenő (1972): A művészi tér és a művészi alak. *Ifjú Kommunista*, 16. 8-9. sz. 122-129. o.

Balogh Jenő (1972): A művészet – anyagformálás. *Ifjú Kommunista*, 16. 10. sz. 63 – 65. o.

Balogh Jenő (1972): A vizuális jelképek rendszere. *Ifjú Kommunista*, 16. 11. sz. 62-65. o.

Balogh Jenő (1972): A művészi kompozíció. *Ifjú Kommunista*, 16. 12. sz. 62-65. o.

Balogh Jenő (1969a. szerk.): *A vizualitás szerepe a tanításban I-II*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. Kiadási évszám és ISBN nélkül

Balogh Jenő (1969b): Az V. Nevelésügyi Kongresszus tézisei és a vizuális nevelés. *Rajztanítás*, 1969. 11. 6. sz. 1-7. o.

Balogh Jenő (1967. szerk.): *Vizuális nevelés, korszerű pedagógia*. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest ISBN nélkül

Csőregh Éva (1982): A vizuális művelődési szakosztály öt éves munkaterve. *Pedagógiai Szemle*, 32. 1. sz. 92-95. o.

Csőregh Éva (1976): Peripatetikus tanácskozás. *Pedagógiai Szemle*, 26. 1. sz. 88-89. o.

- Dr. Balogh György (1990): Rádió-vízió. In: Csőregh Éva (1990. szerk): *Balogh Jenő köszöntése*. Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete, Budapest, 69-70. o. ISBN 963 7654 08 9
- Fekete Judit (1971): Közösen folytatni a három éve abbahagyott munkát! *Magyar Nemzet*, 27. 4. sz. 4. o.
- Fészek Klub: 1970. 01.07: A műszaki oktatás követelményei a vizuális neveléssel szemben. iNapló. Internet-irodalom – napló. Kulturális weboldal: *A Fészek klub a hetvenes években*. A programok adatbázisa. <http://inaplo.hu/feszek/feszek003.html#feszek003.s0027> (Utolsó letöltés: 2021. 01. 12.)
- Fészek Klub. 1968. 12. 04. Rétfalvi Sándor szobrászművész előadása a komplex képzőművészeti szakkörökről - iNapló. Internet-irodalom – napló kulturális weboldal: *A Fészek klub a hetvenes években*. A programok adatbázisa. <http://inaplo.hu/feszek/feszek001.html> (Utolsó letöltés: 2021. 01. 12.)
- Havril Andrásné (1976): Mit hallunk az Iskolarádióban? *Rádió és televízió újság*, 21. 38. sz. 6. o.
- Heimann Ildikó (1967a): Egy kavics negyven alakja. A vizuális nevelés eredményei és gondjai. *Magyar Nemzet*, 23. 148. sz. 11. o.
- Heimann Ildikó (1967b): Tanácskozás a látás-kultúráról. *Magyar Nemzet*, 23. 278. sz. 5. o.
- Heimann Ildikó (1967c): Javaslatok a látáskultúra fejlesztésére. *Magyar Nemzet*, 1967. 23. 279. sz. 4. o.
- Ivanics Lilla (1975): A látás hatalma. *Rádió és televízió újság*. 20. 5. sz. 2. o.
- Kiss Árpád (szerk. 1971): *Ötödik Nevelésügyi Kongresszus*. Budapest, 1970. szeptember 28-30. I-II. Kötet. Kiadó és ISBN nélkül
- Köznevelés (1970): Címoldal. Köznevelés, 26. 20. sz.
- Köznevelés (1970): Címoldal. Köznevelés, 26. 21. sz.
- Kiss Árpád (szerk. 1969): *A Magyar Pedagógiai Társaság tájékoztatója*. 2. sz. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. 26-28. o.
- Kormos Sándor (1977): Ötéves a közművelődési alap. *Népművelés*, 26. 7. sz. 16-17. o.
- Művelődésügyi Közlöny (1965): A művelődésügyi miniszter 128/1965. (M. K. 9.) MM számú utasítása egyes pedagógusok középiskolai rajztanári képzéséről. *Művelődésügyi Közlöny*, 9. évfolyam, 9. sz. 167. o.
- Népszabadság (1967): Kétnapos vita a képzőművészeti tömegnevelésről. *Népszabadság*, 25. 266. sz. 7.
- Pajtás (1975): A tévében: szombat-vasárnap képzőművészeti sorozat. *Pajtás*, 30. 6. sz. 14-15. o.
- Rádió és Televízió újság (1975): A Televízió nívódíjasai. *Rádió és televízió újság*, 20. 19. sz. 9. o.
- Rehák Ferenc (1968): Az V. Nevelésügyi Kongresszus előkészítése. *Köznevelés*, 24. 13-14. sz. 484-486. o.
- Schiffer János (1980): Filmek a tévéből, hangjátékok a rádióból. *Népművelés*, 27. 5. sz. 36. o.
- Schelken Pálma (1970): Vita a vizuális nevelésről. *Köznevelés*, 26. 6. sz. 6. o.
- Valkó Mihály (1978): A zene és a képzőművészet a képernyőn. *Társadalmi Szemle*, 1978. 1. szám 77-81. o.